

עין משפט ונר מצוה

א [מיי] פ"ג מהלכות מתנות עניים ה"ד:
גג ב מיי פ"א מהל' מתנות עניים הל' י טוש"ע י"ד ק"י שלז:
גד ג מיי פ"ב מהל' תרומות הל' י:
ד [מיי] פ"ט מהל' בכורים הל' טז טוש"ע י"ד סימן ס"א סעיף א':
גה ה מיי פ"ה מהל' מתנות עניים הל' כ:
גו ו ז מיי פ"ה מהל' כלי המקדש הל' א:
גז ח מיי פ"ט מהלכות בכורים יח ופ"ט מהל' מעשה קרבנות הל' י פתג עין קמץ טוש"ע י"ד ק"י ס"א סעיף ב:
גח ט מיי פ"ט מהל' בכורים הלכה יח טוש"ע שם סעיף ג:
גנז י מיי שם טוש"ע שם סעיף ב:
ם ב מיי שם הלכה יט טוש"ע שם סעיף ג:
כא ל מ מיי שם טוש"ע שם סעיף ד:

תורה אור השלם

- וְכָרְמְךָ לֹא תַעֲרֹל וּפְרֹט כְּרַמְּךָ לֹא תִלְקֹט לְעֵנִי וְלֹאֹרֶז תַּעֲזֹב אֶתָּם אָמַר יי' אֱלֹהֶיכֶם:
- וְהַכְתֵּן הַגְּדֹל מֵאֲחֵיו אֲשֶׁר יִצְקָ עַל רֹאשׁוֹ שֶׁנָּה הַמְשֻׁקָה וּמֵלֹא אֶת יָדוֹ לִכְבֹּשׁ אֶת הַבְּגָדִים אֶת רֹאשׁוֹ לֹא יִקְרַע וּבְגָדָיו לֹא יִקְרַע:
- וְהָא דְהִקָּה הַגְּדֹל מֵאֲחֵיו אֲשֶׁר יִצְקָ עַל רֹאשׁוֹ זִכְרֵי הַקָּבָה אִם שׁוּר אִם שָׁה וְתֵת לִפְתָּן הַזֶּרַע וְהַלְלוּם וְהַקְבֵּה:
- וְיֵאָר שֶׁפִּתְּחָם בֵּן אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרָן לִכְתֹּן וְהָקָה וְיִקָּם מִתּוֹךְ הַעֲדָה וְיִקָּח רִמְח בְּיָדוֹ: בַּמִּדְבָּר כֹּה ז' וְעַמֻּד פִּתְּחָם וְיִפְּלֹל וְתַעֲצֵר הַמִּנְפָּה:
- תְּהִלָּה קו ל וְיָבֵא אַחֵר אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל הַקָּבָה וְיִקְרַ אֶת שְׂנִידָם אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֵשָׁה אֶל קִבְּתָהּ וְתַעֲצֵר הַמִּנְפָּה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
- בַּמִּדְבָּר כֹּה ח וְאֵת שׁוֹךְ הַיָּמִין תַּתְּנוּ תְּרוּמָהּ לִכְתֹּן מִזִּבְחֵי שְׁלֹמִיכֶם: וְיִקְרָא ז' לב

- וְהָא דְהִקָּה הַגְּדֹל מֵאֲחֵיו אֲשֶׁר יִצְקָ עַל רֹאשׁוֹ זִכְרֵי הַקָּבָה אִם שׁוּר אִם שָׁה וְתֵת לִפְתָּן הַזֶּרַע וְהַלְלוּם וְהַקְבֵּה:

לעזי רש"י

אישפלו"ן. עצם הכתף של חיית.

שיטה מקובצת

א] איזהו הזרוע. גיב עיי תוס' מנחות דף ק"ו ע"א:

קלד:

ראשית הגז והמתנות. תימה למאן דאית ליה לעיל (דף קלג:) דמתנות טבלי ליתני נמי מתנות לחיוב קודם שהורמו ולפטור אחר שהורמו המתנות דהוו שלו כי היכי דתני בזכור בהמה טמאה לחיוב ולפטור: **פִּיקָה** ש' גרגרת. היא טבעת הגדולה שעשויה עגולה כפיקה:

הזרוע המיומנת. אפילו לרצנ' דדרשי פרק גיד הנשה (לעיל דף יז:) היך דפשיט איסוריה בזוליה יך הכא מודו דלא שיך למדש הכי: **ד'ורשי** המורות. פירש צערוך^(א) צסם רצ סעדיה גאון כמין המעשה דצלשון ארמי מהו חמךך מה מעשיך:

הדרן עלך הזרוע והלחיים

דלא מפריש לה והרי מתנות דלא טבלי ותניא מקום שנהגו למלוג בעגלים לא יפשיט את הזרוע להפשיט את הראש לא יפשיט את הלחי וואם אין שם כהן מעלין אותן בדמים ואוכלן מפני הפסד כהן^(א) שאני מתנות כהונה דנתינה כתיבא ביה השתא דאתית להכי תרומה נמי נתינה כתיבא ביה ואלא תעזוב יתירא למה לי לכדתניא^(ב) והמפקיר את כרמו ולשחר השכים ובצרו חייב בפרט ובעוללות קדים רבי אמי וזכה בהן והיכי עביד הכי והא כתיב ונתן ולא שיטול מדרשא קדים רבי אמי וזכה בהן והיכי עביד הכי והא כתיב ונתן ולא שיטול מעצמו רבי אמי נמי לעניים וזכה בהן ואיבעית אימא^(ב) אדם חשוב שאני דתניא^(ג) והכהן הגדול מאחיו ושיהא גדול מאחיו בנוי בחכמה ובעושר אחרים אומרים מגין שאם אין לו ישאחיו הכהנים מגדלין אותו תלמוד לומר והכהן הגדול מאחיו גדלוה משל אחיו: **בַּתְנִי'**^(א) ה'איזהו הזרוע מן הפרק של ארכובה עד כף של יד והוא של גזיר וכנגדו ברגל שוק ר' יהודה אומר שוק מן הפרק של ארכובה עד סוכך של רגל^(א) אי זהו לחי מן הפרק של לחי עד פיקה של גרגרת: **גַּב'**^(א) ת"ר^(א) הזרוע זה^(א) זרוע ימין אתה אומר זה זרוע ימין או אינו אלא זרוע שמאל ת"ל הזרוע מאי תלמודא^(ב) כדאמר רבא הירך המיומנת שבירך הכא נמי הזרוע המיומן שבזרוע והלחיים למאי אתא להביא יצמר שבראש כבשים ושער שבזקן תישיש והקבה למאי אתא להביא חלב שעל גבי הקבה וחלב שבתוך הקבה^(ג) דאמר^(ט) ר' יהושע^(ב) כהנים נהגו בו עין יפה ונתנהו לבעלים טעמא דנהגו הא לא נהגו דידיה הוא^(א) דורשי חמורות היו אומרים הזרוע כנגד היד וכן הוא אומר ויקח רומח בידו ולחיים כנגד תפלה וכן הוא אומר^(א) ויעמוד פנחם ויפלל קבה כמשמעה וכן הוא אומר ואת האשה אל קבתה ותנא מיייתי לה מהבא^(א) שוק הימין אין לי אלא שוק הימין זרוע מוקדשין מגין ת"ל^(א) תרומה זרוע חולין מגין ת"ל תתנו: איזהו לחי מן הפרק של לחי ועד פיקה של גרגרת: והתניא^(ב) נוטלה ובית שחיטה עמה לא קשיא הא רבנן והא רבי חנינא בן אנטיגנוס^(ב) דתניא מוגרמת פסולה העיד רבי חנינא בן אנטיגנוס על מוגרמת שהיא כשרה איבעית אימא הא והא רבנן ומאי עמה דבהמה:

הדרן עלך הזרוע והלחיים

ואינעיס אימא אדם חשוב. כגון ממונה ראש ישיבה יכול לקדם ולזכות שהרי עליו לגדלו ולהעשירו אפילו משלו וכ"ש ממאי דאית ליה מעלמא: **בַּתְנִי' מן פרק של ארכובה**. ארכובה הנמכרת עם הראש: עד קף של יד. עצם רחב של כתף שקורין אשפלדו"ן: **והוא של גזיר**. וכן זרוע בשלה האמור בזיר (במדבר ו) כך ינטלת: **וכנגדו ברגל שוק**. האמור בשלמים (ויקרא ז) נמי הוי שתי עצמות מן הפרק של ארכובה עד צוקא דאטמא דהיינו כל הירך: **סוכך של רגל**. היינו פרק שבין הקולית ועצם אמצעי: **הפרק של לחי**. אכלל הדעיס וחומך כלפי מטה עד פיקה של גרגרת עד שיפוי כוצע שהוא פקעימאש^(א) ופתחה של קנה צית הצליעה דהיינו לחיים התחתונות עם הלשון: **גַּב' הזרוע**. ונתן לכהן הזרוע: **כדאמר רבא**. בפרק גיד הנשה (לעיל דף סג.) אליבא דרבי יהודה דאמר אינו נוהג אלא בנחת והדעת מכרעת של ימין: ה' דהלחיים למאי אתא: חלז^(א) של הקצה וחלז שצטוך הקצה. חלז^(א) הקרוס: **כהנים נהגו בו עין יפה**. שלא ליטלו מן הבעלים. אלמא דמדאורייתא של כהנים הוא דנפקא ליה מה"א יתירא והקצה: **דורשי חמורות**. מקראות הסתומים: **היו אומרים**. מנלן דשל ימין מהכא: יד. שנותנין לכהן כנגד ידו של פנחס שעל כך ניתנה לו צרית כהונת עולם [במדבר כה] **זה שכתרו ואיזו יד שעושה מלחמה הוי אומר של ימין: זרוע המוקדשין**. של איל מזיר: **פ"ל פסנו**. תרומה לכהן: **זרוע חולין**. מתנות כהונה: **וציס שחיטה עמה**. היינו תופס צעומק האורא באלכסון יותר מן הפיקה: **לעולם עד הפיקה ולא קשיא**. ברייתא דקרי לה צית שחיטה ר' חנינא היא דמכשיר שחיטה למעלה מצית הצליעה ומתניתין דלא קרי לה צית שחיטה רצנן היא: **ואינעיס אימא**. ברייתא נמי רצנן היא והאי עמה דקמני לאו עם הלחי אלא עם הבהמה היה נשאר צית שחיטה והלחי ניטל עם הפיקה:

הדרן עלך הזרוע והלחיים

הזרוע והלחיים פרק עשירי חולין

ראשית הגז כו'. הכל כולוהו לא רמיא איסורא עלייהו אלא ממונא הילכך ספיקן לקולא: **ופדיון פטר חמור**. כדפרישית [סוע"א] מפריש טלה והוא לעצמו: **קמה אקמה רמי עליה**. *מתנימא אחריתי אשכח לר"מ דפטר צקמה של גר ספק נקצרה קודם שנתגייר ספק משנתגייר

ורמייהא אהא דקמני ספק לקט לקט ושני ליה צלשון צן אגרא אני שונה אותה: **צנישר**. מקוס: **אין מציאין**. אין צריך ישראל לטרוח ולהביא תרומה מן הגורן לעיר ליד כהן אלא כהן הולך ומציאה: **ואם אין שם כהן כו'.** אלמא צעי לאפרושה ולאצנועה עד דמשכח כהן ה"ג צעי לאצנועה עד דמשכח עניים: **שאני תרומה דענבל**. אוקרת הכל עליו משום טבל לפיכך על כרחו צריך להפריש: **למלוג צעגליש**. שמוגלין אותן צרותמין עם עורן ואוכלין אותן עם העור: **אין רשאי להפשיט אם הזרוע**. אלא נותנו לכהן כמו שהוא צעורו: **הראש לא יפשיט אם הלחי**. כדמרבינן לקמן מקרא יתירא שאף הלזמר שצראש כצביס הוא חייב ליתן לו וכ"ש העור: **ואם אין שם כהן. לתת לו המתנות: מעלים אותם צדמים**. שם את דמי המתנות ואוכלל המתנות ונותן דמיהם לכהן הבא ראשון: **נמינה כמינא צהו**. ועליו ליתנן לכהן: **אלא תעזוב יתירא**. דכתיב צלקט למה לי חד צקדושים תהיו^(א) וחד צשור או כצצ^(א) לאו לרצויי שאפילו בצמקום שאין עניים שעליו להצניעם עד שימלא עניים: **חייב צפרט וצעוללות כו'.** אע"ג דהפקר פטור מכולם דצכולוהו כתיב קיירך כרמך^(א) ולא של הפקר וצכולוהו מן כל שהוא אוכל ונשמר^(א) פרט לשל הפקרה^(א) להכי אהני תעזוב יתירא דכתיב צכולוהו לאמריי הפקר כי האזי גוונא דהדר איזו וזכה ציה. צלקט ופאה כתיב תעזוב יתירא חד צקדושים תהיו וחד צשור או כצצ ופרט צכרס היינו לקט. צוללות חד צקדושים תהיו וכרמך לא תעולל וחד צמשנה תורה (כד) כי מצזור כרמך לא תעולל אחריו. שכתה חד גצי שכתת אילין^(א) וחד גצי שכתת כרס^(א) דלמרמין לעיל (דף קלג.) אחריו זו שכתה: **שקא דיגירי**. דיגירי זהב ששלחו ממקום אחר לצני הישיבה:

ואינעיס אימא אדם חשוב. כגון ממונה ראש ישיבה יכול לקדם ולזכות שהרי עליו לגדלו ולהעשירו אפילו משלו וכ"ש ממאי דאית ליה מעלמא: **בַּתְנִי' מן פרק של ארכובה**. ארכובה הנמכרת עם הראש: עד קף של יד. עצם רחב של כתף שקורין אשפלדו"ן: **והוא של גזיר**. וכן זרוע בשלה האמור בזמיר (במדבר ו) כך ינטלת: **וכנגדו ברגל שוק**. האמור בשלמים (ויקרא ז) נמי הוי שתי עצמות מן הפרק של ארכובה עד צוקא דאטמא דהיינו כל הירך: **סוכך של רגל**. היינו פרק שבין הקולית ועצם אמצעי: **הפרק של לחי**. אכלל הדעיס וחומך כלפי מטה עד פיקה של גרגרת עד שיפוי כוצע שהוא פקעימאש^(א) ופתחה של קנה צית הצליעה דהיינו לחיים התחתונות עם הלשון: **גַּב' הזרוע**. ונתן לכהן הזרוע: **כדאמר רבא**. בפרק גיד הנשה (לעיל דף סג.) אליבא דרבי יהודה דאמר אינו נוהג אלא בנחת והדעת מכרעת של ימין: ה' דהלחיים למאי אתא: חלז^(א) של הקצה וחלז שצטוך הקצה. חלז^(א) הקרוס: **כהנים נהגו בו עין יפה**. שלא ליטלו מן הבעלים. אלמא דמדאורייתא של כהנים הוא דנפקא ליה מה"א יתירא והקצה: **דורשי חמורות**. מקראות הסתומים: **היו אומרים**. מנלן דשל ימין מהכא: יד. שנותנין לכהן כנגד ידו של פנחס שעל כך ניתנה לו צרית כהונת עולם [במדבר כה] **זה שכתרו ואיזו יד שעושה מלחמה הוי אומר של ימין: זרוע המוקדשין**. של איל מזיר: **פ"ל פסנו**. תרומה לכהן: **זרוע חולין**. מתנות כהונה: **וציס שחיטה עמה**. היינו תופס צעומק האורא באלכסון יותר מן הפיקה: **לעולם עד הפיקה ולא קשיא**. ברייתא דקרי לה צית שחיטה ר' חנינא היא דמכשיר שחיטה למעלה מצית הצליעה ומתניתין דלא קרי לה צית שחיטה רצנן היא והאי עמה דקמני לאו עם הלחי אלא עם הבהמה היה נשאר צית שחיטה והלחי ניטל עם הפיקה:

מסורת הש"ס

א) עיי' תוס' ר"ה ד: ד"ה לקטן. ב) [צ"ל למלוג]. ג) [צ"מ יא:]. ד) צ"ק כח. לה. נדרים מד: תמורה ו. מדה גא. ס) [נצרות יט. וס"ג]. ו) [הוריות ט. יומא יח. מוספתא יומא הוריות יב:]. ז) [מוספתא פ"ט ה"ג א"א ע"ש היטב]. ח) [עיי' נדרות כד. בפרש"י פ"ט ה"ג א"א ר' יהודה]. ט) [עיי' נדרות כד. בפרש"י שם ד"ה דורשי צרותמין]. צ) [בבבסוך כתיב שוק הימין תתנו תרומה וז"ע אכן מפרש"י דכאך נראה שזהו גירסתו על נכון וזרוע מוקדשין מנין מ"ל תתנו ומצרי קרבן אהרן פרשת ז' פט"ז נראה דגויסתו שוק הימין וכו' וזרוע חולין מנין מ"ל תתנו וזרוע מוקדשין מנין מ"ל תרומה]. י) [מוספתא פ"ט ה"ג]. יא) [עליות.]. יב) [ויקרא יט]. יג) [שם טו]. יד) [ויקרא יט, כג דברים כד]. טו) [פאה פ"א מ"ד]. יו) [שבת פח.]. יז) [נדרים כד]. יח) [שם]. יט) [צ"ל פקיעמה. רש"י]. כ) [צ"ל הקרוב]. כא) [ערוך המד ב' ועיי' תוס' סוטה טו. ד"ה כמין וז"ה מכתמי שם על הגזיון].

גזיון הש"ס

גב' א"ל לעני ולגר כו'. הכי איתא בירושלמי ריש רש"י דפאה צסם רצניי: רש"י ד"ה קמה וכו' מוגרמת אחריית וכו'. עיי' משנות הרי"י מנגס ק"ו:

הגהות הב"ח

א) גב' ומציאה מפני הפסד כהן שאני: (ב) שם ומלג שנתון הקצב אמר ר' יהושע בן לוי כהנים כלי' ואת ד' נמחק: (ג) רש"י ד"ה שלג שעל גבי הקצה:

מוסף רש"י

דנתינה כתיבא ביה. דכתיב (דברים כו) ונתתה לזוי, זה מעשר ראשון, לגר ליחוס ולאמנה זה מעשר עני (ב"מ יא.). ולשחרר השכרים ובצורו. וזכה ציה איזו עצמו (נדרים מד:) קודם שיבא עניים לצצורו שזכו בהפקר אם היו קודמין (ב"ק צד.). חייב בפרט ובעוללות. אע"ג דהפקר פטור מפאה, דמנן (פאה פ"א מ"ד) כל שהוא אוכל ונשמר חייב צמער ונפאה. אפילו הכי כי האזי הפקר חייב בכל הני דמפרש טעמא כהגורן עליס (שם) דכתיב ציה תעזוב יתירא (שם כח). ובניי"ז שם צד. ותמורה ג. וזדה (טז.). ופטור מן המעשר. דלא כתיב ציה תעזוב יתירא (ב"ק כח.). הירך המיומנת שבירך. פסקין גיד הנשה (לעיל ז')

ר' יהודה אומר אין נוהג אלא בנחת והדעת מכרעת של ימין וליף לה מה"א דהירך ודשם היך משונה שצירות [קדושין כא:]. דורשי חמורות. קשרים וסתומים הכלולים במורה (ברכות כד.). מוגרמת פסולה. אפילו כובה

במוך הטבעת ומיעוטא למעלה מטבעת הגדולה (לעיי' יח.). העיד כו' על מוגרמת שהיא כשרה. ואפילו כולה למעלה מן הטבעת הגדולה, וכי אגמריה רחמנא הגרמה הלכה למשה מסיני, משפיעו כוצע ומעלהא אגמריה, והכי למלמא דכל עדות הלכתא היא (שם). הדרן עלך הזרוע והלחיים